

dr Julia Nowicka

Akademia Sztuki Wojennej
ORCID 0000-0002-0778-0519

dr Hanna Elak

Państwowa Szkoła Zawodowa w Chełmie
ORCID 0000-0001-7629-2474

dr hab. inż. Zbigniew Ciekanowski

Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II
w Białej Podlaskiej
ORCID 0000-0002-0549-894X

BEZPIECZEŃSTWO JAKO KATEGORIA FUNKCJONOWANIA PAŃSTWA

SAFETY AS A CATEGORY THE FUNCTIONING OF THE STATE

Streszczenie:

Bezpieczeństwo stanowi najwyżej cenioną i chronioną wartość tak w wymiarze jednostek, jak również narodów i organizacji. Potrzeba zapewniania bezpieczeństwa znajduje się w katalogu podstawowych potrzeb oraz zadań państw, różnych organizacji i międzynarodowych społeczności. Bezpieczeństwo jest fundamentalną potrzebą ludzką, dlatego też zasadnicze zadanie państwa powinno skupiać się na stworzeniu, a później na doskonaleniu systemu bezpieczeństwa w taki sposób, aby tę potrzebę społeczną zapewnić tak w czasie stabilności, jak i zmiennych zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych. W opracowaniu przedstawiono uwarunkowania bezpieczeństwa postrzeganego jako kategorię społeczno – polityczną i militarną.

Słowa kluczowe: bezdomność, ubóstwo, możliwość, naród, suwerenność

Abstract

Security is the most valued and protected value in terms of individuals, nations and organizations. The need to ensure security is included in the catalog of basic needs and tasks of states, various organizations and international communities. Security is a fundamental human need, therefore the fundamental task of the state should focus on creating and then improving the security system in such a way as to ensure this social need both in the time

of stability and changing internal and external threats. The study presents the conditions of security perceived as a socio-political and military category.

Keywords: homelessness, poverty, opportunity, nation, sovereignty

Wstęp

Bezpieczeństwo jest to pojęcie, które może być rozumiane i przedstawiane na różne sposoby. Wspomniany powyżej termin spotykany jest w wielu dziedzinach, przez co jego jednoznaczne zdefiniowanie jest skomplikowane. Bezpieczeństwo występuje w sferze oświatowej, ekonomicznej czy też informatycznej, ale może być również określone ze względu na obszar czy podmiot, którego dotyczy, na przykład bezpieczeństwo globalne bądź narodowe. Bezpieczeństwo to stan, w którym brak jest zagrożeń, można czuć spokój oraz pewność, ale również jest to zapewnienie poczucia bezpieczeństwa innym jednostkom, organizacjom czy grupom społecznym¹.

Bezpieczeństwo ma różne oblicza. W przypadku ujęcia personalnego, wobec przepisów BHP, regulaminów czy procedur, myśli się z reguły o bezpieczeństwie zewnętrznym. Natomiast kiedy mowa jest o uwadze człowieka, jego postawach i przeżyciach, skupienie ogniskuje się wokół bezpieczeństwa wewnętrznego.

Zupełnie inne rozumienie występuje w odniesieniu do bezpieczeństwa państwowego. W Polsce ochroną bezpieczeństwa publicznego zajmuje się od 1990 roku Policja oraz Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego².

Bezpieczeństwo to jedna z najważniejszych potrzeb człowieka, a także stan, w którym istnieje chęć obrony przed zagrożeniami oraz zachowania własnej tożsamości. Brak poczucia bezpieczeństwa sprawia, że występuje sytuacja zagrożenia³.

Wielu badaczy stwierdza, że bezpieczeństwo jest antropocentryczną kategorią⁴. Odnosi się do fizycznych, przyrodniczych zjawisk i jest analizowane w perspektywie człowieka, jako społecznej istoty. Bezpieczeństwo to kategoria obszerna. Można spotkać poglądy, że bezpieczeństwo tyczy się każdej dziedziny. Wydaje się, że należy ostrożnie generalizować wnioski swoich analiz w tym zakresie, gdyż oznaczałoby to, że omawiane pojęcie dotyczyć może właściwie wszystkich stref życia ludzkiego, które byłyby aspektem bezpieczeństwa⁵.

¹ T. Bąk, Z. Ciekankowski, *Teorie bezpieczeństwa*, PWSTE, Jarosław 2012, s.14

² S. Koziej, *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo Narodowe” II/2011, BBN, Warszawa, s. 20.

³ A. Nowak, E. Wysocka, *Problemy i zagrożenia społeczne we współczesnym świecie: elementy patologii społecznej i kryminologii*, Wydawnictwo Naukowe ŚLĄSK, Katowice 2001, s. 92.

⁴ J. Kukułka, *Bezpieczeństwo a współpraca europejska: współzależności i sprzeczności interesów*, [w:] „Sprawy międzynarodowe” 1982, z. 7, s. 29.

⁵ M. Malec, *Percepcja bezpieczeństwa: definicje, wymiary, paradygmaty*, MON DPO, Warszawa 2006, s. 5.

Termin bezpieczeństwo odpowiada łacińskiemu *sine cura* (*securitas*), to znaczy: bez pieczy, bez wystarczającej ochrony⁶. Bezpieczeństwo to:

- stan pewności;
- stan spokoju;
- stan zabezpieczenia;
- brak zagrożenia;
- oraz ochrona przed niebezpieczeństwem.

Bezpieczeństwo, zatem można określić jako poczucie pewności i brak zagrożeń. Analizowanie bezpieczeństwa w oparciu o przeciwieństwo – zagrożenie i niebezpieczeństwo – posiada długą tradycję. Zagrożenie oznacza pewien stan psychiki, bądź świadomości, który powiązany jest z oceną zjawisk, które są niebezpieczne lub niekorzystne dla danego podmiotu – człowieka, państw, społeczeństwa itp.⁷ W ten sposób rozumiane zagrożenie wskazuje znaczenie istotnego komponentu subiektywnego, który bazuje na kwestii odczuwania oraz postrzegania zjawisk. Natomiast drugi element to komponent obiektywny, który skupia się na realnych niebezpieczeństwach, a omija strefę odczuć⁸. Oba wyżej wymienione sektory nadają kształt pojęciu zagrożenie oraz dookreślają pojęcie bezpieczeństwa.

Bezpieczeństwa dotyczy również strefy emocjonalnej. Jego charakter może być personalny lub społeczny, jeśli dotyczy zbiorowego poczucia bezpieczeństwa. Choć czynniki subiektywne nie przesądzają o rzeczywistym stanie bezpieczeństwa, to odgrywają istotną rolę w jego kształtowaniu. *Ryszard Zięba* twierdzi, że *ocena zagrożeń może być odbiciem realnego stanu rzeczy (zagrożenia rzeczywistego czy potencjalnego) lub też może być fałszywa (mispercepcja)*. Dodaje, że *zasadnicze jest określenie czynników, które powodują stan niepewności czy obaw. Być może uświadomiony lęk nie ma pokrycia w realnym niebezpieczeństwie, lecz w wyniku rzeczywistych działań uczestników życia społecznego jest on wywoływany*. Dlatego *Ryszard Zięba*, za *Franzem – Xaverem Kaufmanem* i *Danielem Freiem*, wskazuje, że *analizie należy poddawać obiektywne i subiektywne aspekty zagrożeń i bezpieczeństwa*⁹. Przykładowo *Frei* przedstawia cztery sytuacje w oparciu o oba komponenty bezpieczeństwa¹⁰:

- *stan braku bezpieczeństwa (rzeczywiste zagrożenie, adekwatnie postrzegane);*
- *stan obsesji (nieznaczne zagrożenie, postrzegane nieadekwatnie jako duże), stan fałszywego bezpieczeństwa (zagrożenie poważne, nieadekwatnie – postrzegane jako niewielkie);*
- *stan bezpieczeństwa (zagrożenie nieznaczne, adekwatnie postrzegane)*¹¹.

⁶ W. Kopaliński, *Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1983, t. I, s. 147.

⁷ R. Zięba, *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Scholar, Warszawa 1999, s. 28

⁸ Tamże.

⁹ Tamże, s. 29.

¹⁰ D. Frei, *Sicherheit Grundfragen der Weltpolitik*, Stuttgart 1977, s. 17-21.

¹¹ Tamże, s. 20.

Czynniki kształtujące poziom bezpieczeństwa

Uwarunkowania bezpieczeństwa państwa ogólnie można podzielić na zewnętrzne i wewnętrzne. Bezpieczeństwo państwa wymaga ciągłej analizy, zarówno zewnętrznych, jak i wewnętrznych uwarunkowań i czynników, jakie mają wpływ na środowisko, w którym znajduje się Polska.

Konieczne były zmiany nawyków oraz starych struktur w gospodarce rynkowej, demokratyzacji systemu politycznego jak i liberalizacji społeczeństwa. Poprzez świadomą opozycję eksternistycznych sił oraz częściową niewydolność administracji postęp przemiany jest spowalniany. Występują także utrudnienia, aby wprowadzić do społeczeństwa nowe warunki, ponieważ istnieją długoletnie nawyki świadomościowe, którym ciężko zapobiec¹².

Przykładowe czynniki wpływające na poziom bezpieczeństwa;

- lokalizacja geograficzna;
- pakt pokojowy z sąsiednimi państwami;
- stan uzbrojenia;
- liczba rezerwistów i żołnierzy czynnych;
- wydatki przeznaczone na zbrojenie;
- dyplomacja i polityka zagraniczna;
- członkostwo (lub brak) w NATO;
- sojusze polityczne;
- ustrój w państwie;
- posiadanie (lub nie) broni masowego rażenia;
- respektowanie (lub nie) konwencji międzynarodowych.

Długofalowe bezpieczeństwo Polski zależy od jej integracji z instytucjami demokratycznego Zachodu, a ta dokona się jedynie pod warunkiem realizowania kryteriów sprawnie funkcjonującej demokracji. Zatem wszelkie czynniki opóźniające dopełnienie procesu demokratycznej transformacji kryją w sobie zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa.

Problem bezpieczeństwa to element nierozzerwalny ludzkiego życia, ponieważ to on określa stopień rozwoju cywilizacyjnego. Od wielu lat jako problem podnoszona była kwestia m.in. przemocy między rówieśnikami¹³, dziś przeniesiona na niwę mediów społecznościowych i generująca problem tzw. hejtu.

Klasyfikacja bezpieczeństwa budowana jest w oparciu nie tylko o podmiotowość, ale i ze względu na kryterium przedmiotowe w tym polityczne, militarne, ekonomiczne, społeczne, kulturowe, ideologiczne, ekologiczne, oraz przestrzenne takie jak: lokalne, subregionalne, regionalne, ponadregionalne, globalne¹⁴. Bezpieczeństwo ma różne oblicza.

Podstawowe dokumenty dotyczące bezpieczeństwa państwa:

¹² S. Koziej, F. Wołkowicz, *Podstawowe założenia polityki bezpieczeństwa i strategii obronnej*, Warszawa 1998, s.21.

¹³ A. Czupryński, B. Wiśniewski, J. Zboina, *Bezpieczeństwo-Teoria-Badania-Praktyka*, CNBOP-PIB, Józefów 2015, s. 1,2.

¹⁴ T. Bąk, Z. Ciekankowski, *Teorie ...*, dz. cyt., s.14

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej¹⁵;
- Ustawa o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej¹⁶
- Ustawy o działaniach antyterrorystycznych¹⁷;
- Ustawa o stanie klęski żywiołowej¹⁸;
- Ustawa o stanie wyjątkowym, z dnia 21 czerwca 2002 roku¹⁹;
- Ustawa o stanie wojennym oraz kompetencjach Naczelnego Dowódcy SZ i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, z dnia 29 sierpnia 2002 roku²⁰;
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej²¹;
- Strategia Cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2019-2024²²
- Strategia Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022;
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji²³;
- Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym²⁴;
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 roku w sprawie przygotowania systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym²⁵.

Bezpieczeństwo państwa i bezpieczeństwo narodowe

Na poziom bezpieczeństwa państwa wpływa wiele czynników. Obecnie Polska stanowi granicę pomiędzy zjednoczoną Europą, a państwami budującymi młode demokracje, dlatego tworzą się tutaj i funkcjonują różne uwarunkowania dotyczące bezpieczeństwa.

Uwarunkowania bezpieczeństwa państwa można podzielić na zewnętrzne i wewnętrzne. Najistotniejszymi uwarunkowaniami zewnętrznymi są²⁶:

¹⁵ Konstytucja RP z 02.04.1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319, z 2006 r. Nr 200, poz. 1471, z 2009 r., Nr 114, poz. 946.,

¹⁶ Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. 1967 nr 44 poz. 220.

¹⁷ Ustawy o działaniach antyterrorystycznych, Dz.U. 2019 poz. 796.

¹⁸ Ustawa o stanie klęski żywiołowej, Dz.U. 2017 poz. 1897

¹⁹ Ustawa o stanie wyjątkowym, z dnia 21 czerwca 2002 roku, Dz. U. nr 113 poz. 985 z 2002 r.

²⁰ Ustawa o stanie wojennym oraz kompetencjach Naczelnego Dowódcy SZ i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, z dnia 29 sierpnia 2002 roku, Dz. U. nr 156 poz. 1301 z 2002 r.

²¹ Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, zatwierdzona w dniu 12 maja 2020 roku przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Prezesa

²² Strategia Cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2019-2024file:///Users/darslowa/Desktop/Strategia_Cyberbezpieczen%CC%81stwa_RP_w_je%CC%A8zyku_polskim.pdf, [dostęp 20.06.2021 r.]

²³ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz.U.2011.287.1687.

²⁴ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, Dz.U. 2007 nr 89 poz. 590.

²⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 roku w sprawie przygotowania systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym, Dz. U. nr 98 poz. 978 x 2004 r.

²⁶ S. Koziej, F. Wołkowicz, *Podstawowe ...*, dz. cyt., s.15.

- stosunki Polski z państwami sąsiednimi;
- obecność i pozycja Polski w strukturach euroatlantyckich;
- sytuacja legislacyjno-prawna stabilizująca europejskie bezpieczeństwo w obliczu nowych wyzwań politycznych, ekonomicznych, militarnych i cywilizacyjnych.

Polska jest krajem członkowskim Unii Europejskiej oraz podpisała układy regulujące wzajemne stosunki z wszystkimi krajami sąsiadującymi, dlatego nie stwarzają one bezpośrednich zagrożeń dla Polski. Pozytywnym czynnikiem, który zmniejsza zagrożenia szczególnie o charakterze militarnym są ograniczenia i system monitorowania aktywności wojskowej, jakim podlegają państwa europejskie.

W uwarunkowaniach wewnętrznych wyróżnić trzeba czynniki polityczne, ekonomiczne, społeczne itp., które mogą mieć charakter kreatywny lub destrukcyjny. Do zmiany poziomu bezpieczeństwa może się przyczynić wzrost przestępczości, frustracja oraz inne patologiczne zjawiska społeczne, a są one wywoływane przez takie czynniki jak kryzys gospodarczy, duże reformy rynkowe i szczególnie bezrobocie.

Dla społeczeństwa największe znaczenie ma bezpieczeństwo granic oraz ich szczelność. Wojsko postrzegane jest jako najistotniejsza instytucja wnosząca decydujący wkład w zapewnienie bezpieczeństwa państwa.

Innym zagadnieniem są problemy dotyczące procesów prywatyzacji i reprivatyzacji, które mogą wywołać niezadowolenie społeczne, a to może prowadzić do niebezpieczeństwa.

Istotnym czynnikiem wewnętrznym kształtującym bezpieczeństwo państwa jest świadomość, edukacja obronna oraz edukacja dla bezpieczeństwa. W Polsce nastąpiła zmiana świadomości społecznej obywateli. Świadomość społeczna i obronna uległa obniżeniu.

Uwarunkowania polityczne bezpieczeństwa ekonomicznego są kształtowane przez sferę polityczną²⁷.

Bezpieczeństwo narodowe jest często utożsamiane z bezpieczeństwem państwowym, co nie jest dokładną i spójną klasyfikacją. W większości przypadków jest ono faktycznie nierozłącznie związane ze wszystkimi obszarami, w których państwo funkcjonuje, obejmuje to również bezpieczeństwo jednostki, grup społecznych oraz finalnie całego społeczeństwa. Innymi słowy jest to stan, w którym państwo jest odpowiednio zorganizowane pod względem obrony i ochrony przed wszelkimi mogącymi wystąpić zagrożeniami zarówno militarnymi jak i niemilitarnymi, tak z zewnątrz jak i od wewnątrz. Bezpieczeństwo to zapewniane jest poprzez użycie wszelkich koniecznych sił i środków pochodzących z różnych płaszczyzn funkcjonowania państwa. Ten rodzaj bezpieczeństwa stanowi najważniejszą wartość i priorytetowy cel działalności państwa. Równocześnie jest to zjawisko o bardzo szerokim spektrum i powinno być rozumiane wielopłaszczyznowo, zarówno w kontekście celów, zadań, funkcji, identyfikacji

²⁷ R. Grosset, *Czynniki kształtujące poziom bezpieczeństwa państwa*, Warszawa 2010, s. 37.

podmiotów zajmujących się analizowaną problematyką, jak i obszaru, na który oddziałuje. Bezpieczeństwa narodowego dotyczą także różnorakie działania podejmowane w sferze międzynarodowej, jak i te działania, które przeprowadzane wewnątrz i mają za zadanie ochronę wartości narodowych, realizowanie potrzeb i celów zapewniających właśnie to bezpieczeństwo²⁸. Jeśli należałoby wyszczególnić priorytety pojmowania bezpieczeństwa narodowego, można się odnieść do tezy, że do problematyki bezpieczeństwa narodowego zaliczać się będą te treści, które przesądzą o niezakłóconym bycie i rozwoju narodowym, a konsekwencji te wartości, które poszczególni ludzie i grupy ludzi uznają za wspólne i wspólnie zbiegają o ich realizację, a także te, które mają istotne znaczenie dla państwa, jako instytucji politycznej, nawet mimo występowania sprzeczności z interesami indywidualnym²⁹.

Podstawą podziału na bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne są granice terytorialne, państwowe, kontynentalne, sojuszów i innych podmiotów bezpieczeństwa.

Bezpieczeństwo międzynarodowe i regionalne

Bezpieczeństwo międzynarodowe jest to pojęcie z zakresu stosunków międzynarodowych, które charakteryzuje bezpieczeństwo zbiorowości państw oraz system międzynarodowy, w jakim państwa te występują. Pojęcie to używane jest również dla określenia zewnętrznych aspektów bezpieczeństwa narodowego. Ma jednak szerszy zakres niż bezpieczeństwo narodowe, gdyż nie tylko państwa je kształtują, chociaż są w nim bardzo ważnymi czynnikami. Kolejnymi istotnymi czynnikami są podmioty międzynarodowe, tj. sojusze, organizacje i korporacje międzynarodowe. Do kształtowania bezpieczeństwa międzynarodowego może przyczynić się każdy uczestnik stosunków międzynarodowych, bez znaczenia czy przestrzega on powszechnie uznanych norm i mechanizmów dotyczących bezpieczeństwa. Jednym z najlepszych przykładów w tym przypadku jest realizacja przez Koreę i Iran ich własnych programów jądrowych. Mają one z jednej strony negatywny wpływ na poziom bezpieczeństwa międzynarodowego, lecz z drugiej strony ma to także pozytywny aspekt w postaci mobilizowania i inspirowania innych państw do podejmowania działań mających na celu poprawę bezpieczeństwa, np. amerykańska „tarcza” antyrakietowa. Składnikami stanowiącymi razem bezpieczeństwo międzynarodowe są, więc zarówno suma poziomów bezpieczeństwa pojedynczych państw, jak i warunki, normy oraz mechanizmy międzynarodowe mające to bezpieczeństwo zapewniać. Swym zakresem obejmują one także cele

²⁸ W. Pokruszyński, *Bezpieczeństwo teoria i praktyka*, Józefów 2012, s. 66.

²⁹ W. Kitler, *Zakres bezpieczeństwa państwa (narodowego)*, s. 24, file:///Users/darslowa/Desktop/zakresbezp.pastwa.pdf, [dostęp 14.03.2021 r.].

i wartości wspólne dla całego systemu międzynarodowego, takich jak: stabilność, pokój, równowagę i współpracę³⁰.

Bezpieczeństwo regionalne jest to integralna część bezpieczeństwa międzynarodowego. Oznacza ono ochronę wzajemnych stosunków państw regionu przed zagrożeniami destabilizacji, kryzysami, konfliktami zbrojnymi i wojnami mającymi charakter regionalny. Bezpieczeństwo regionalne, jest to stan stosunków międzynarodowych w danej części świata, w której zapewnia się utrzymanie pokoju i współpracy na poziomie międzynarodowym, poprzez ogół przyjętych wspólnie przez strony środków i respektowanie wielostronnych traktatów międzynarodowych lub umów³¹. Zakres kompetencji i sposoby zapewniania bezpieczeństwa regionalnego określają postanowienia Karty Narodów Zjednoczonych zawarte w rozdziale „*Porozumienie regionalne*”. W ich skład wchodzi między innymi rozwiązywanie sporów poprzez negocjacje bez użycia siły lub groźby jej użycia. Wobec tego z reguły bezpieczeństwo regionalne jest konstruowane na podstawie porozumień opartych na układach regionalnych, które funkcjonują zawsze w obrębie danego regionu (np. Europa, Ameryka Łacińska, Azja Południowo-Wschodnia). W większości przypadków pojawienie się regionalnych instytucji bezpieczeństwa zachodzi na podstawie granic geograficznych regionu wytworzonego na gruncie współpracy funkcjonalnej. Bezpieczeństwo regionalne należy rozpatrywać także pod względem egoistycznego nastawienia większości państw. Wobec tego bardzo utrudnione jest nakłonienie państw, „które czują się bezpiecznie z racji ich przestrzennego, politycznego lub ekonomicznego oddalenia od ośrodka konfliktu, aby w sposób bezpośredni i skuteczny solidaryzowały się z ofiarą napaści czy innego grożącego jej niebezpieczeństwa, ponieważ ich własne ryzyko, wliczone w taką zbiorową akcję pomocy z reguły przekraczałoby rozmiary potencjalnego zagrożenia”³². W konfrontacji międzynarodowych zobowiązań z egoistycznym i krótkowzrocznym podejściem do pojmowania narodowego interesu to drugie niestety przeważa. Kluczowym elementem budowy „bezpieczeństwa międzynarodowego są organizacje międzynarodowe o charakterze regionalnym oraz inicjatywy regionalne będące wynikiem porozumienia stron w ramach organizacji bądź działających poza jej strukturami, np. NATO, OBWE i ONZ”³³.

Bezpieczeństwo zewnętrzne i wewnętrzne

Bezpieczeństwo zewnętrzne, to rodzaj bezpieczeństwa, który dotyczy przeciwdziałania w przypadku wystąpienia zagrożeń z zewnątrz, to znaczy spoza granicy terytorialnej danego państwa. Zapewnienie odpowiednio wysokiego pozio-

³⁰ R. Zięba, *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*. Wyd. 1., Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne Warszawa 2008, s. 17-18.

³¹ O. Wasiuta, R. Klepka, R. Kopeć, *Vademecum bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Libron, Kraków 2018, s. 140-141.

³² P. Ostaszewski, *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Książka i Wiedza, Warszawa 2010, s. 302.

³³ Tamże, s. 304.

mu bezpieczeństwa zewnętrznego i stabilności jest istotnym elementem polityki zagranicznej każdego państwa³⁴.

Bezpieczeństwo wewnętrzne odnosi się do zagrożeń występujących wewnątrz państwa i dotyczy działań zapobiegawczych, interwencyjnych, naprawczych, wykonywanych przez organy państwowe powołane do tego celu. Jest podstawą bezpieczeństwa w państwie, ponieważ to właśnie ten rodzaj bezpieczeństwa ma stać na straży konstytucji, suwerenności, pokoju społecznego, bytu narodowego i praw człowieka. Zagwarantowanie odpowiednio wysokiego poziomu bezpieczeństwa wewnętrznego jest istotnym elementem polityki wewnętrznej państwa. Pojęcie to, więc odnosi się zarówno do procesu zaspokajania potrzeb i interesów społeczeństwa jak i również do wyżej wymienionego przeciwdziałania i zapobiegania występującym zagrożeniom zarówno tym pochodzenia naturalnego, technicznego czy też takiego, którego czynnikiem jest człowiek³⁵.

Wobec obecnie postępującemu procesowi coraz to większej globalizacji i umiędzynarodowienia, granice między tymi dwoma rodzajami bezpieczeństwa (tj. bezpieczeństwem wewnętrznym i zewnętrznym) bardzo często zostają niejasne i ciężkie do przypisania w stosunku do niektórych z zagrożeń. Takimi przypadkami sprawiającymi trudność w klasyfikacji są na przykład, różnego rodzaju katastrofy naturalne i ekologiczne czy też międzynarodowy terroryzm.

Typologia przedmiotowa bezpieczeństwa

Bezpieczeństwo ekologiczne

Bezpieczeństwo ekologiczne odnosi się do procesów, środków i działań, których głównym celem jest zachowanie równowagi naszego środowiska naturalnego na poziomie koniecznym do przetrwania i rozwoju ludzkości. Należy przez to rozumieć wszelkie działania mające na celu utrzymać ogół elementów *przyrody zarówno tej ożywionej jak i nieożywionej w stanie nienaruszonym, niezbędnym dla sprawnego funkcjonowania człowieka, jego życia, zdrowia i mienia, przez spójne i łączne zarządzania dostępem do zasobów środowiska oraz likwidację i zapobieganie powstawaniu negatywnych dla środowiska skutków działalności człowieka, jak i racjonalnym użytkowaniem zasobów przyrodniczych*³⁶. Podstawowym celem działań, zarówno tych lokalnych i tych podejmowanych na skalę globalną, jest zapewnianie i utrzymywanie warunków do zdrowego życia mieszkańców w otaczającym ich środowisku³⁷. Do podejmowanych w tym celu działań można zaliczać takie jak na przykład działania mające na celu przeciwdziałanie nasilaniu się efektu cieplarni-

³⁴ J. Zieliński, *Bezpieczeństwo wewnętrzne wobec globalizacji*, [w:] K. M. Książkowskiego (red.) *Problemy bezpieczeństwa wewnętrznego i bezpieczeństwa międzynarodowego*, Wyższa Szkoła Administracyjno-Społeczna, Warszawa 2009.

³⁵ B. R. Kuc, Z. Ścibiorek, *Podstawy metodologiczne nauk o bezpieczeństwie*, Warszawa 2013, s. 27-30.

³⁶ O. Wasiuta, R. Klepka, R. Kopeć, *Vademecum ...*, dz. cyt., s. 81.

³⁷ Tamże, s. 82.

nianego oraz procesowi niszczenia warstwy ozonowej³⁸. *W dobie wysokiego rozwoju ekonomicznego, postępu technologicznego i technicznego ważnym problemem stało się środowisko naturalne, które już aktualnie jest postrzegane jako nowa kategoria sprzeczności interesów i konfliktów lokalnych*³⁹.

Bezpieczeństwo ekonomiczne

Przyjmuje się, że bezpieczeństwo ekonomiczne jest jednym z najważniejszych elementów bezpieczeństwa narodowego, uważa się tak ponieważ istnieje ścisły związek przyczynowy między siłą ekonomiczną kraju, jego potencjałem wojskowym, gospodarczym i bezpieczeństwem narodowym. *Bezpieczeństwo ekonomiczne, jest procesem, obejmującym różnorodne działania i środki w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego, których zasadniczym celem jest zapewnienie warunków gospodarczych koniecznych do przetrwania, dobrobytu oraz zrównoważonego rozwoju społeczeństwa, jak i sprawnego działania państwa i jego instytucji, a także stanem uzyskanym w wyniku skutecznego przeciwstawiania się zewnętrznym i wewnętrznym czynnikom destrukcyjnym mogącym doprowadzić do zaburzeń rozwojowych*⁴⁰. Ze względu na złożoność dziedziny gospodarki, trudno jest wyodrębnić obszary problemowe, składające się na dziedzinę bezpieczeństwa ekonomicznego. Mając jednak na uwadze zakres działalności gospodarczej państwa i środowiska międzynarodowego, a także poszczególne dziedziny gospodarki i ujęcie normatywne działalności gospodarczej, można wyodrębnić określone, mniej lub bardziej odrębne grupy szczegółowe. Jedną z nich może być postrzegana podmiotowo, co prowadzi do dostrzeżenia kwestii bezpieczeństwa ekonomicznego w wymiarze międzynarodowym, bezpieczeństwa ekonomicznego państwa, (gdy podmiotem jest państwo jako uczestnik międzynarodowych stosunków gospodarczych), bezpieczeństwa ekonomicznego przedsiębiorców oraz bezpieczeństwa ekonomicznego obywateli, które będzie miało wiele wspólnego z bezpieczeństwem społecznym (ściślej socjalnym)⁴¹.

Inne ujęcie może wynikać z podejścia przedmiotowego, przez dostrzeżenie poszczególnych sektorów gospodarki, a to z kolei pozwala wyodrębnić między innymi bezpieczeństwo⁴²:

- surowcowe,
- finansowe,
- technologiczne,
- rolne,
- żywnościowe,

³⁸ W. Pokruszyński, *Bezpieczeństwo ...*, dz. cyt., s. 30.

³⁹ Z. Ciekanski, *Straż graniczna w sytuacjach kryzysowych*, [w:] *Państwo wobec zagrożeń*, Z. Ciekanski (red. nauk.), PSWJPII, Biała Podlaska 2020, s. 259.

⁴⁰ Tamże, s. 260.

⁴¹ O. Wasiuta, R. Klepka, R. Kopeć, *Vademecum ...*, dz. cyt., s. 88-89.

⁴² <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/bezpieczenstwo/954-typologia-bezpieczenstwa-nowe-wyzwania>.

- handlu,
- energetyczne,
- i inne.

W gronie wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa ekonomicznego znajduje się duża liczba różnego typu zjawisk, mających charakter międzynarodowy lub wewnętrzny. Należy przy tym wziąć pod uwagę fakt, iż wiele z nich wynika z sytuacji wewnętrznej innych państwa lub wielkich instytucji ponadnarodowych, które ze względu na zglobalizowaną gospodarkę oddziałują na bezpieczeństwo ekonomiczne danego państwa. To także skutek uzależnienia od reguł gry wspólnotowej, gdy poszczególne państwo musi się podporządkować często niekorzystnym regulacjom. Nie dokonując szczegółowej klasyfikacji, do najważniejszych z nich należy zaliczyć między innymi: blokada i dyskryminacja gospodarcza; przestępczość gospodarcza; niestabilność i spekulacje na międzynarodowym rynku walutowym, rosnący dług publiczny, deficyt budżetowy, czarny rynek („szara strefa gospodarki”); egoizm ekonomiczny głównych aktorów gospodarki światowej, wzrost kosztów wytwarzania energii elektrycznej i ciepłej, wyczerpanie, brak lub utrudniony dostęp do surowców; migracje na tle ekonomicznym. Oprócz zagrożeń ściśle ekonomicznych, na bezpieczeństwo ekonomiczne oddziałują również zjawiska o charakterze politycznym, militarnym, które bezpośrednio lub pośrednio mogą być wymierzone w gospodarkę danego państwa (grupy państw)⁴³.

Bezpieczeństwo energetyczne

Bezpieczeństwo energetyczne jest rozumiane jako gwarancja dostaw energii, definiowane jest również jako odporność systemu energetycznego na wyjątkowe i nieprzewidywalne wydarzenia, które mogą zagrozić fizycznej integralności przepływu energii lub prowadzić do niepowstrzymanego wzrostu jej cen niezależnie od podstaw ekonomicznych. Jest to, zatem część systemu bezpieczeństwa narodowego, bowiem niezawodny i stały dostęp do źródeł energii, po kosztach możliwych do poniesienia przez społeczeństwo, jest niezbędnym elementem każdej nowoczesnej gospodarki. Międzynarodowa Agencja Energetyczna MAE (The International Energy Agency) określa bezpieczeństwo energetyczne jako „dostępność źródeł energii po przystępnej cenie”. Centrum Studiów Strategicznych i Międzynarodowych / Center for Strategic and International Studies (CSIS) w USA traktuje bezpieczeństwo energetyczne jako ciągłą zdolność państwa do funkcjonowania bez poważnych zaburzeń. Więc należy rozumieć, że zadaniem działalności prowadzonych w celu utrzymania bezpieczeństwa energetycznego na odpowiednim poziomie jest ochrona obywateli, społeczeństwa, państwa i gospodarki przed zagrożeniami niedoboru oraz naruszeniem stabilnej dostawy paliwa i wszystkich rodzajów energii oraz surowców energetycznych, wynikającym z negatywnych skutków wydarzeń pochodzenia naturalnego, technologicznego, decyzji menedżerskich, społecznych, czynników gospodarczych, wewnętrznych i zewnętr-

⁴³ O. Wasiuta, R. Klepka, R. Kopeć, *Vademecum ...*, dz. cyt., s. 94-95.

nych, co pozwala na utrzymanie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa narodowego i gospodarczego. Krytyczna sytuacja w bezpieczeństwie energetycznym jest związana ze zjawiskami naturalnymi (ostre zimy, powodzie, trzęsienia ziemi itp.), awariami przemysłowymi, jak również ze zjawiskami ogólnogospodarczymi, społeczno-politycznymi (takimi jak strajki, konflikty etniczne itp.). Zagrożenia te mogą mieć zewnętrzne przyczyny geopolityczne lub makroekonomiczne⁴⁴.

Bezpieczeństwo teleinformatyczne

Na Bezpieczeństwo teleinformatyczne składają się zbiór zagadnień z dyscypliny telekomunikacji i informatyki związanych z szacowaniem i kontrolą ryzyka wynikającego z korzystania z komputerów, sieci komputerowych i przesyłania danych do zdalnych lokalizacji, rozpatrywany z perspektywy poufności, integralności i dostępności. W skrócie można powiedzieć, że jest to ogół przedsięwzięć obejmujących ochronę z informatyzowanych działów strategicznych, do których można dotrzeć przy pomocy połączeń sieciowych. Wedle często przytaczanej definicji najbardziej bezpiecznym systemem teleinformatycznym jest doskonałe urządzenie, które poprawnie i w całości realizuje tylko i wyłącznie cele zgodne z zamiarami właściciela. W rzeczywistości jednak budowa skomplikowanego systemu, który spełniałby takie założenia jest z reguły niemożliwa do wykonania. Jest tak nie tylko przez ryzyko wystąpienia zwykłych usterek i błędów, ale także ze względu na trudność określenia i sformalizowania prawowitego właściciela systemu, posiadacza przetwarzanych danych, czy w końcu użytkownika końcowego.⁴⁵

Bezpieczeństwo informacyjne

Bezpieczeństwo informacyjne jest jednym z najważniejszych przejawów bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego. Jego ważności wynika z tego, że przepływ i wymiana informacji są podstawą efektywnego funkcjonowania większości podmiotów stosunków międzynarodowych, życia społecznego oraz kształtującego się społeczeństwa informacyjnego, zarówno w wymiarze narodowym, jak i międzynarodowym⁴⁶. Bezpieczeństwo informacyjne w swoim zakresie obejmuje wszystkie procesy technologiczne zaczynając od pozyskiwania poprzez transmisję i przetwarzanie po przechowywanie informacji. Najczęściej ten rodzaj bezpieczeństwa rozumiany jest również, jako ochrona informacji przed jej niepożądanym ujawnieniem, modyfikacją, zniszczeniem lub uniemożliwieniem jej przetwarzania.

⁴⁴ Tamże s. 96 - 98.

⁴⁵ Z. Lipiński, *Bezpieczeństwo teleinformatyczne – Wstęp*, Opole, s. 1 - 2.

⁴⁶ O. Wasiuta, R. Klepka, R. Kopeć, *Vademecum ...*, dz. cyt., s. 109.

Bezpieczeństwo kulturowe

Kolejnym z rodzajów bezpieczeństwa narodowego jest bezpieczeństwo kulturowe, które obejmuje w swojej płaszczyźnie różnorodne działania w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego, których zasadniczym celem jest utrwalanie i pielęgnowanie wartości decydujących o tożsamości narodowej oraz czerpanie z doświadczeń i osiągnięć innych narodów, a jednocześnie przeciwdziałanie obcym wpływom osłabiającym spójność wewnętrzną. Związane jest ściśle z bezpieczeństwem politycznym, ideologicznym, społecznym i publicznym, a co za tym idzie, wyróżniamy je głównie dla potrzeb analiz szczegółowych i dostrzegania zjawisk godzących w zasadniczy przedmiot działań ochronnych. Przyjmuje się również, że bezpieczeństwo kulturowe obejmuje⁴⁷:

- Ochronę wartości kultury duchowej, istotnych dla tożsamości narodowej np. język, religia, zwyczaje, tradycje, literatura itp.
- Ochronę materialnych dóbr kultury i dziedzictwa kulturowego takich jak zabytki, pomniki narodowe, dzieła sztuki i rzemiosła artystycznego oraz inne obiekty o szczególnej wartości.
- Poczucie bezpieczeństwa kulturowego dotyczy tak samo jednostek, narodu jak i grup etnicznych. Jednostek w stosunku ich swobody w tworzeniu kontaktów, narodu w postaci jego tożsamości narodowej i grup etnicznych oraz ich odrębności kulturowych związanych z etnicznością i mniejszościami narodowymi.
- Pojęcie otwartości kultury, polegające przede wszystkim na zachowaniu stanu równowagi między jej wewnętrznym rozwojem a ochroną przed niepożądanymi wpływami i jednoczesnym przystosowaniem elementów jej niesprzecznych.
- Prowadzenie zagranicznej polityki kulturowej nastawionej z jednej strony na promocję własnej kultury i kraju, z drugiej zaś, na tworzenie sprzyjających warunków zewnętrznych do rozwoju właśnie tej kultury.

Trudno jest zmierzyć czynniki niebezpieczne dla chronionych wartości w bezpieczeństwie kulturowym. Jeśli jest to w miarę możliwe w odniesieniu do wartości materialnych, o tyle ocena zagrożeń w sferze kultury duchowej jest utrudniona szczególnie, gdy dotyczy to okresu normalnego funkcjonowania państwa. Dla sfery kultury duchowej, a więc tożsamości kulturowej i narodowej, pośrednio lub bezpośrednio, poważne zagrożenie stanowi pogłębiający się kryzys tożsamości narodowej, wynikający z pogłębiającego się procesu globalizacji i integracji z Europą Zachodnią.

⁴⁷ https://www.researchgate.net/publication/330015732_Zakres_bezpieczenstwa_panstwa_narodowego.

Bezpieczeństwo militarne

Bezpieczeństwo militarne jako rodzaj bezpieczeństwa narodowego jest procesem, obejmującym w swoim obszarze działania z dziedziny bezpieczeństwa narodowego, których zasadniczym celem jest przeciwdziałanie zagrożeniom zewnętrznym i wewnętrznym mogącym doprowadzić do groźby użycia siły militarnej w celu opanowania terytorium i ograniczenia suwerenności państwa. Krótko mówiąc działania prowadzone w zakresie tego bezpieczeństwa mają na celu zapewnić gwarancje przetrwania i rozwoju państwa lub grupy państw, a także ludności wynikające z braku zagrożeń natury wojskowej, a w wypadku ich wystąpienia, zagwarantować zdolność do odparcia agresji przy użyciu własnych sił zbrojnych, a często także i sojuszniczych.

Zagrożenia militarne odnosi się do groźby lub ingerencję sił zewnętrznych stabilne funkcjonowanie danego państwa, gdzie w zapewnienie ładu i zachowanie podstawowych wartości z angażowane są siły militarne danego kraju⁴⁸.

Dwie kwestie są, zatem kluczowe, przeciwstawienie się czynnikom, zjawiskom, stanom rzeczy, okolicznościom, sytuacjom prowadzącym do groźby użycia siły, a więc mamy tu na myśli wszelakiego rodzaju działania prewencji z kategorii środków zapobiegawczych (dyplomatyczne, ekonomiczne; militarne, normatywne, specjalne) oraz przygotowanie się i przeciwdziałanie jej faktycznemu zastosowaniu środka reagowania, interwencyjne⁴⁹. Przyjmuje się, że może to być spowodowane czynnikami politycznymi, ekonomicznymi, społecznymi, ideologicznymi, kulturowymi a nawet ekologicznymi. Wśród nich wymienia się takie zjawiska jak⁵⁰:

- Niezażegnane spory międzynarodowe i wewnętrzne, powstałe na tle konfliktów etnicznych, terytorialnych oraz dążeń do suwerenności.
- Konflikty zbrojne w bezpośrednim sąsiedztwie państwa, których konsekwencje mogą się przenieść na terytorium państwa niezaangażowanego.
- Fanatyzm religijny i skrajne ruchy polityczne; niedemokratyczny i słaby system władzy; brak dostatecznej kontroli nad siłami zbrojnymi.
- Nacjonalizm, komunizm, rasizm, szowinizm, nienawiść rasowa i narodowościowa i inne formy totalitarnych i skrajnych praktyk działania.
- Zbrojenia i nadmierna rozbudowa sił zbrojnych, która może naruszać równowagę sił.
- Brak wzajemnego zaufania m.in. na tle uśpionych sporów.
- Obecność obcych wojsk bez zgody władz państwa przyjmującego.
- Należy również tutaj również wymienić najczęstsze formy używania agresji zbrojnej. Zwykle spotykamy się z:
 - Atakami terrorystycznymi przy użyciu wojskowych środków walki.

⁴⁸ J. Nowicka, *Działania profilaktyczne na rzecz bezpieczeństwa*, [w:] *Państwo wobec zagrożeń*, Z. Ciekankowski (red. nauk.), dz. cyt., s.106.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ https://www.researchgate.net/publication/330015732_Zakres_bezpieczenstwa_panstwa_narodowego.

- Prowokacjami militarnymi.
- Zbrojnymi incydentami granicznymi.
- Demonstracjami siły. Dobrym przykładem w tym wypadku były Wspólne manewry obronne samolotów amerykańskich i południowokoreańskich o kryptonimie „Max Thunder”.
- Agresją na dużą skalę.
- Zbrojnym powstaniem.
- Przewrotami wojskowymi.
- Napaściami nieformalnych grup zbrojnych.

Współcześnie zmienia się charakter prowadzonych konfliktów (wojen) i często nie następuje fakt oficjalnego wypowiedzenia wojny. Typ konfliktów hybrydowych jest wyznacznikiem współczesnych działań militarnych. *Konflikty zbrojne drugiej dekady XXI uwidocznily tendencję do prowadzenia działań w wymiarze lokalnym i regionalnym o małej intensywności na małą skalę, bez zaangażowania znaczącego potencjału gospodarczego państwa agresora*⁵¹. Mówi się też o wojnie dyfuzyjnej, zwanej inaczej *wojną rozproszoną*⁵², której specyfikę (pozostającą w obszarze konfliktu hybrydowego) stosowano m.in. w Izraelu.

Bezpieczeństwo polityczne

Bezpieczeństwo polityczne oparte jest na zestawie środków służących identyfikacji, zapobieganiu i eliminowaniu czynników, które mogą zaszkodzić interesom politycznym kraju, narodu, społeczeństwa i obywateli oraz mogą determinować regresję polityczną, a nawet doprowadzić do śmierci politycznej państwa. Jest to również zdolność i możliwość narodu oraz jego instytucji państwowych do samodzielnego rozstrzygania dylematów ustroju państwowego, niezależnego prowadzenia polityki zewnętrznej i wewnętrznej w interesie jednostki i społeczeństwa⁵³. Więc można powiedzieć, że obszar ten zawiera różnorodne działania w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego, których zasadniczym celem jest zapewnienie suwerenności, niezależności politycznej państwa i warunków niezakłóconego funkcjonowania podmiotów jego systemu politycznego, a jednocześnie stanem, w którym organizacje i instytucje uczestniczące w życiu politycznym, i organizujące to życie, mogą realizować swoje funkcje w sposób niezagrożony. Zasadniczym celem zapewnienia bezpieczeństwa politycznego jest z jednej strony tworzenie i funkcjonowanie mechanizmu formułowania i wdrażania polityki państwowej, która spełnia interesy narodowe. Z drugiej strony zapobieganie przekształceniu się tej polityki pod wpływem wewnętrznych i zewnętrznych destrukcyjnych czynników

⁵¹ M. Kuczyński, *Możliwości i ograniczenia użycia Wojsk obrony terytorialnej w aspekcie zagrożeń militarnych bezpieczeństwa państwa w drugiej dekadzie XXI wieku*, [w:] *wyzwania sił Zbrojnych rzeczypospolitej polskiej w nowych uwarunkowaniach bezpieczeństwa*, L. Elak, N. Iwanowski, P. Rosłoń, E. Zygo, (red.), ASzWoj, Warszawa 2021, s. 177.

⁵² P. Plebaniak, *Traktat Sztuka Wojny, Wizje mistrzów wojowania Wschodu i Zachodu*, PTG, Kraków 2021, s. 60.

⁵³ O. Wasiuta, R. Klepka, R. Kopeć, *Vademecum ...*, dz. cyt., s. 132

w niebezpieczny stan, zagrażający rozwojowi demokratycznemu i istnieniu społeczeństwa.

Główne kierunki zapewnienia bezpieczeństwa politycznego to:

- Stworzenie skutecznych mechanizmów ochrony praw obywateli w kraju i na świecie.
- Uczestnictwo w istniejących i tworzących się systemach uniwersalnego i regionalnego bezpieczeństwa.
- Unikanie politycznego ekstremizmu, wspieranie pojednania obywatelskiego i stabilności społecznej.
- Budowanie wiarygodnego systemu zasad konstytucyjnych, zapobieganie i zwalczanie naruszeń prawa i porządku, tworzenie warunków niezbędnych do skutecznej walki z korupcją i przestępczością, a zwłaszcza ich zorganizowanych form.
- Zapewnienie prawidłowej realizacji decyzji prawnych organów państwowych i organów samorządu terytorialnego.

Przykładami zagrożeń dla bezpieczeństwa politycznego są⁵⁴:

- niepodporządkowanie się rezolucjom ONZ,
- łamanie umów i prawa międzynarodowego,
- ruchy secesjonistyczne w państwie,
- konflikty wielkich mocarstw o podział wpływów,
- masowe migracje obywateli,
- agresywne ideologie,
- dążenia do zmiany granic,
- fałszerstwa wyborcze,
- agresja zbrojna i okupacja,
- przenikanie świata przestępczego do struktur władzy, w tym korupcja, wpływanie na proces legislacyjny oraz przechwytywanie informacji prawnie strzeżonych,
- dyskryminacja mniejszości oraz nieprzestrzeganie praw i wolności człowieka i obywatela,
- niski poziom organizacji i jakości sprawowania władzy publicznej.

Podsumowanie

Bezpieczeństwo społeczne, to proces obejmujący różnorodne działania w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego, których celem jest przetrwanie, dobrobyt oraz zrównoważony rozwój społeczeństwa. Odbywa się to poprzez zapewnianie wysokiej jakości życia obywateli, ich warunków bytowych, pracy, wypoczynku i dostępu do dóbr powszechnego użytku. Ich celem jest także przeciwdziałanie konfliktom społecznym. Bezpieczeństwo społeczne uważa się za minimum zabezpieczenia socjalnego, co jest równoznaczne z właściwszym tutaj pojęciem

⁵⁴ O. Wasiuta, R. Klepka, R. Kopeć, *Vademecum ...*, dz. cyt., s. 133-134.

bezpieczeństwa socjalnego⁵⁵. Jest to kolejny obszar bezpieczeństwa, o węższym zakresie od bezpieczeństwa społecznego, który koncentruje się na zapewnieniu jedynie wystarczających środków do życia. Odnosi się on także do ryzyka socjalnego związanego z możliwością wystąpienia choroby, choroby zawodowej, wypadku przy pracy czy zgonu żywiciela rodziny⁵⁶. Bezpieczeństwo społeczne silnie jest związane z bezpieczeństwem ekonomicznym. Chodzi tu o gospodarkę a także gwarancje sprawiedliwego udziału obywateli w dostępie do dóbr materialnych i ogółu zdobyczy intelektualnych narodu. Na drodze realizacji tego, mogą występować różnego typu zagrożenia:

- naruszenie praw człowieka,
- ograniczanie wolności praw (politycznych, ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych) oraz swobód obywatelskich,
- upadek wartości moralnych,
- bezrobocie, ubóstwo, bezdomność,
- skutki kryzysów ekonomicznych, politycznych, wojen, katastrof technicznych i naturalnych.

Wspomniane wcześniej bezpieczeństwo socjalne ma aspekt materialny i społeczny. Rolą aspektu materialnego jest zapewnienie każdemu obywatelowi niezbędnych środków do utrzymania siebie i rodziny. Źródłem, których może być praca lub świadczenia społeczne oraz urządzenia infrastruktury społecznej (placówki służby zdrowia, oświatowe, kulturalne, itp.). Natomiast rolą społecznej strony bezpieczeństwa socjalnego jest spójny system prawa zapewniający ład w stosunkach społecznych, system uruchamiający procedury postępowania w przypadkach, kiedy jednostka, rodzina lub grupa społeczna znajdzie się w trudnej sytuacji życiowej. Na podstawie tego można potwierdzić fakt, że bezpieczeństwo socjalne wiąże się ściśle z pojęciem bezpieczeństwa publicznego i spokoju⁵⁷.

Zagrożenie w otoczeniu ma miejsce gdy występuje prawdopodobieństwo powstania stanu niebezpiecznego, który dzieli się na wewnętrzne lub zewnętrzne. Natomiast zagrożenie dzieli się na naturalne oraz cywilizacyjne. Pojęcia zagrożenia oraz bezpieczeństwa są nierozłączne. Każda młoda osoba powinna stawać się z dnia na dzień coraz bardziej odpowiedzialna za zdrowie, bezpieczeństwo oraz życie własne i innych⁵⁸.

Zgodnie z zawartą w diagnozie systemu bezpieczeństwa narodowego (rozdział I Strategii Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022) analizą uwarunkowań zewnętrznych, środowisko bezpieczeństwa staje się coraz bardziej dynamiczne i złożone, a charakteryzuje je występowanie i wzajemne przenikanie się zagrożeń militarnych i pozamilitarnych, często o charakterze asymetrycznym. Funkcjonowanie państw w tak skomplikowanym i mało przewidywalnym otoczeniu motywuje większość z nich do przyjęcia aktywnej

⁵⁵ https://www.researchgate.net/publication/330015732_Zakres_bezpieczenstwa_panstwa_narodowego.

⁵⁶ <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/bezpieczenstwo-socjalne;3876792.html>.

⁵⁷ O. Wasiuta, R. Klepka, R. Kopeć, *Vademecum ...*, dz. cyt., s. 151.

⁵⁸ T. Bąk, Z. Ciekankowski, *Teorie ...*, dz. cyt., s.14

postawy w kształtowaniu środowiska bezpieczeństwa i pogłębiania współpracy z sojusznikami, partnerami, sąsiadami i innymi podmiotami stosunków międzynarodowych. W grupie tych państw jest także Polska, której celem jest zwiększenie efektywności działań własnych i wspólnych w ramach NATO, UE, innych organizacji międzynarodowych oraz relacji wielo- i dwustronnych. Budowanie silnej pozycji międzynarodowej Polski i współtworzenie stabilnego środowiska bezpieczeństwa wymaga także zwiększania skuteczności prawa międzynarodowego i instytucji międzynarodowych oraz sprawnego wykorzystania instrumentów międzynarodowych w zakresie nieprolifracji broni masowego rażenia i środków jej przenoszenia, kontroli zbrojeń i rozbrojenia, środków budowy zaufania i bezpieczeństwa czy pomocy rozwojowej⁵⁹.

Bibliografia

1. Bąk T., Ciekankowski Z., *Teorie bezpieczeństwa*, PWSTE, Jarosław 2012.
2. Ciekankowski Z., *Straż graniczna w sytuacjach kryzysowych*, [w:] *Państwo wobec zagrożeń*, Z. Ciekankowski (red. nauk.), PSWJPII, Biała Podlaska 2020.
3. Frei D., *Sicherheit Grundfragen der Weltpolitik*, Stuttgart 1977.
4. Grosset R., *Czynniki kształtujące poziom bezpieczeństwa państwa*, WSZiP, Warszawa 2010.
5. Kopaliński W., *Słownik języka polskiego*, PWN, Warszawa 1983.
6. Koziej S., Wołkowicz F., *Podstawowe założenia polityki bezpieczeństwa i strategii obrony*, AON, Warszawa 1998.
7. Koziej S., *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja*, „Bezpieczeństwo Narodowe” II/2011, BBN, Warszawa 2011.
8. Kuc B. R., Ścibiorek Z., *Podstawy metodologiczne nauk o bezpieczeństwie*, AON, Warszawa 2013.
9. Kuczyński M., *Możliwości i ograniczenia użycia Wojsk obrony terytorialnej w aspekcie zagrożeń militarnych bezpieczeństwa państwa w drugiej dekadzie XXI wieku*, [w:] *wyzwania sił Zbrojnych rzeczypospolitej polskiej w nowych uwarunkowaniach bezpieczeństwa*, L. Elak, N. Iwanowski, P. Rosłoń, E. Zygo, (red.), ASzWoj, Warszawa 2021.
10. Kukułka J., *Bezpieczeństwo a współpraca europejska: współzależności i sprzeczności interesów*, „Sprawy międzynarodowe” 1982, z. 7.
11. Lipiński Z., *Bezpieczeństwo teleinformatyczne – Wstęp*. Wykład 1’ Instytut Matematyki i Informatyki Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2014.
12. Lisiecki M., *Zarządzanie bezpieczeństwem publicznym*, WSZiP, Warszawa 2011.
13. Malec M., *Percepcja bezpieczeństwa: definicje, wymiary, paradygmaty*, MON DPO, Warszawa 2006.
14. Nowak A., Wysocka E., *Problemy i zagrożenia społeczne we współczesnym świecie: elementy patologii społecznej i kryminologii*, Wydawnictwo Naukowe ŚLĄSK, Katowice 2001.
15. Nowicka J., *Działania profilaktyczne na rzecz bezpieczeństwa*, [w:] *Państwo wobec zagrożeń*, Z. Ciekankowski (red., nauk.), PSWJPII, Biała Podlaska 2020.2
16. Ostaszewski P., *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Książka i Wiedza, Warszawa 2010.

⁵⁹ Strategia rozwoju systemu bezpieczeństwa narodowego Rzeczypospolitej polskiej 2022 przyjęta uchwałą Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2013 r.

17. Plebaniak P., *Traktat Sztuka Wojny, Wizje mistrzów wojowania Wschodu i Zachodu*, PTG, Kraków 2021.
18. Pokruszyński W., *Bezpieczeństwo teoria i praktyka*, WSGE, Józefów 2012,
19. Wasiuta O., Klepka R., Kopeć R., *Vademecum bezpieczeństwa*, Wydawnictwo Libron, Kraków 2018.
20. Zieliński J., *Bezpieczeństwo wewnętrzne wobec globalizacji*, [w:] K. M. Księżopolski (red.), *Problemy bezpieczeństwa wewnętrznego i bezpieczeństwa międzynarodowego*, Wyższa Szkoła Administracyjno-Społeczna, Warszawa 2009.
21. Zięba R., *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Scholar, Warszawa 1999.
22. Zięba R., *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008.

Źródła prawa:

23. Konstytucja RP z 02.04.1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319, z 2006 r. Nr 200, poz. 1471, z 2009 r., Nr 114, poz. 946.,
24. Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. 1967 nr 44 poz. 220.
25. Ustawy o działaniach antyterrorystycznych, Dz.U. 2019 poz. 796.
26. Ustawa o stanie klęski żywiołowej, Dz.U. 2017 poz. 1897
27. Ustawa o stanie wyjątkowym, z dnia 21 czerwca 2002 roku, Dz. U. nr 113 poz. 985 z 2002 r.
28. Ustawa o stanie wojennym oraz kompetencjach Naczelnego Dowódcy SZ i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej, z dnia 29 sierpnia 2002 roku, Dz. U. nr 156 poz. 1301 z 2002 r.
29. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej, zatwierdzona w dniu 12 maja 2020 roku przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek Prezesa
30. Strategia Cyberbezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2019-2024
31. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz.U.2011.287.1687.
32. Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, Dz.U. 2007 nr 89 poz. 590.
33. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 roku w sprawie przygotowania systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym, Dz. U. nr 98 poz. 978 x 2004 r.

Netografia:

34. <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/bezpieczenstwo/954-typologia-bezpieczenstwa-nowe-wyzwania>
35. https://www.researchgate.net/publication/330015732_Zakres_bezpieczenstwa_panstwa_narodowego
36. https://www.researchgate.net/publication/330015732_Zakres_bezpieczenstwa_panstwa_narodowego
37. <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/bezpieczenstwo-socjalne;3876792.html>
38. W. Kitler, *Zakres bezpieczeństwa państwa (narodowego)*, s. 24, file:///Users/darslowa/Desktop/zakresbezp.pastwa.pdf